

Михайло СТАНКЕВИЧ
*доктор мистецтвознавства,
Інститут народознавства
НАН України*

ВИТИНАНКИ І ШТУЧНІ КВІТИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Паперовий пластичний декор (витинанки, квіти) відомий у європейському мистецтві нової і новітньої доби в голландців, литовців, німців, поляків, словаків, українців, шведів, швейцарців. У літературі найкраще висвітлені литовські, польські, словацькі та українські твори [1–6], тому вони є стрижнем нашого порівняльного дослідження. Про інші зустрічаємо скупі відомості та окремі згадки.

Витинанки — різновид українського народного декоративно-го мистецтва — це орнаментальні та сюжетні прикраси житла, ажурно або силуетно витяті ножицями, вирізані ножом з білого й кольорового паперу. Їх використовували для прикрашання стін, вікон, полиць, груб, коминів, печей, як іграшки для дітей тощо. Українські народні витинанки у сільських хатах з'являються у середині XIX ст. незалежно від писарських і панських творів.

Орнамент традиційних витинанок здебільшого геометричний і рослинний. Відомі також антропо- та зооморфні фігурки, рідше зображення предметів побуту й архітектури. Папір при витинанні складала удвоє, вчетверо, увосьмеро, що давало змогу створити сталі структури композиції.

Витинанки кінця XIX – поч. XX ст. вирізняються високою художньою майстерністю, експонуються на господарських і етнографічних виставках Галичини. В кожному регіоні та в багатьох осередках вони набули своєрідних локальних рис щодо застосування матеріалу, форми, силуету, технічної вправності, відчуття ритму, пропорцій, симетрії, багатства орнаментики і символіки.

Найбільш поширені витинанки на Поділлі, Подніпров'ї та Прикарпатті. На Подніпров'ї переважають багатоколірні квіткові композиції — галузки, букети, вазони, що нагадують настінні хатні розписи. Для подільських витинанок характерна обмеженість кольорового паперу, зате велика різноманітність орнаментальних мотивів. Тут і маленькі зірочки, і кружальця, і розлогі дерева з птахами і фігурами людей. Народні витинанки Прикарпаття здебільшого ажурні візерунки «хрестики», «сонечка», «слупочки», іноді трапляються зображення тварин і птахів. Вони побутували водночас зі шкіряними прикрасами, настінними розписами, вишивками, збагачуючи свої форми й орнаментальні мотиви.

Паперові витинанки в сучасному місті застосовують як новітні прикраси вітрин, у художньо-педагогічному процесі, в оздобленні поліграфічної продукції, в дизайні одягу. До техніки витинання і мотивів народних візерунків звертаються й художники-графіки, художники декоративного мистецтва, дизайнери. Звідси актуальним є порівняльне дослідження українських витинанок у широкому контексті аналогічного виду творчості найближчих сусідів. Сподіваємося, що такий дискурс дасть змогу відстежити інтегративні співвідношення між базовими параметрами витинанок різних етносів: вияснити причини генезису й етапів розвитку, порівняти техніки виконання, типологію, характер функціонування, орнаментальні структури і мотиви, визначити стилістичні особливості та місце, яке займає паперовий декор у культурному європейському контексті. Водночас видається істотним з'ясування кореляції між пластичними мовами та художнім мисленням витинкарів, свідомістю і неусвідомленим у їхньому творчому процесі. Важливо знайти співвідношення символічних етноархетипів та національних універсалій в орнаментиці витинанок.

Поява вирізованих візерунків у Європі засвідчена двома етапами: генезис шкіряних витинанок, згодом — паперових. Ажурні прикраси із шкіри, хутра та повстини відомі в кочових народів уже в V ст. до Р.Х. Наприклад, великий килим, знайдений при розкопках Пазирикських курганів на Алтаї,

оздоблений вирізуванням й аплікацією із кольорової повсти-ни та шкіри. Найхарактерніші мотиви очевидно сакрального змісту: фігура вершника перед богинею із квітами в руках, що сидить на троні; крилата людина-лев із оленячими рогами й довгим хвостом з китицями. Найбільше вражають подібністю до сучасних витинанок фігурки півнів, які вирізано із шкіри на основі дзеркальної симетрії та прикрашено невеличку подушку для сидіння [7, 38].

В епоху великого переселення народів мистецтво вирізування і аплікації розповсюдилось по Європі.

У Середньовіччі відомі ажурно вирізані шкіряні прикраси одягу на Балканах — у сербів, боснійців [8, 23].

В Україні витинанки зі шкіри були поширені як прикраси одягу в гуцулів і лемків. Лаконічно витятими аплікаціями із сап'яну і тканини іноді оздоблювали святковий одяг покутяни, подоляни і жителі Подніпров'я.

Порівняння шкіряних і паперових витинанок щодо засобів виготовлення та орнаментального ладу традиційних мотивів наводить на думку, що шкіряні візерунки були своєрідними попередниками ажурних паперових прикрас як в технологічному аспекті, так і в художньо-образному.

Відомо, що найдавніший паперовий декор виник у Китаї. Письмові джерела Танського і Сунського періодів (VII–XII ст.) розповідають, що напередодні свята весни жінки наклеювали на вікна своїх будинків графічно чіткі паперові візерунки «чунанхуан» (віконні узорі), які виготовляли заздалегідь взимку [9, 58]. Це були переважно одноколірні зображення богів, духів, героїв народних легенд, драконів, феніксів, квітів, винограду, метеликів, риб тощо. Витинали їх ножицями і маленькими ножиками з вражаючою філігранністю. Завдяки високим художнім якостям та простоті виготовлення їх освоїли сусідні народи. Крім декоративних функцій такі прикраси, вирізані з міцного паперу, були для майстрів трафаретами при нанесенні відбитків на дерев'яні вироби і тканини [10, 29].

У XIII ст. паперові прикраси з'являються в Персії, а в XV через Туреччину потрапляють в Європу, спочатку у Венецію,

а далі в Угорщину [11, 365]. Із кінця XVI ст. в Німеччині їх використовують для оздоблення книжкових обкладинок [12, 77]. У XVIII–XIX ст. вони поширюються у Франції [13, 16], Португалії [8, 24], Данії [14, 24], Голландії, Швеції, Швейцарії [2, 73, 248, 273], Польщі [15, 67–105], Словаччині [2, 152, 154], Литві [1, 117–126], Росії [16, 8–12], Білорусії [2, tabl. 19] та ін. країнах.

В Україні витинанки як прикраси документів, зокрема канцелярських печаток, — паперові кустодії — розповсюдилися в XVI–XVIII століттях. Це були клаптики паперу (підкладки під воскові та сургучеві печатки, які привішували на шнурочках до грамот) геометризованої форми у вигляді квадрата, круга, ромба, розети, зірки, квітки з витягнутими берегами [6, 10]. Їхні автори — писарі сотенних, полкових і Генеральної канцелярії Запорізького війська, міських магістратів, церковних консисторій тощо. Іноді в кінці документів зазначені навіть прізвища: Андрій Васильович, Федір Потей, Михайло Гарабурда, Івашко Горностай; територія поширення сягає значних відстаней: Київ (1508, 1628), Вільно (1514), Берестя (1580), Вінниця (1583), Житомир (1619), Чигирин (1655), Львів (1656, 1726), Батурин (1692), Глухів (1710, 1728, 1735), Кам'янець-Подільський (1766) [17]. З аналогічним явищем паперових кустодій-витинанок зустрічаємося також у Литві, Польщі, Росії, Франції, Швеції [1, 119–120; 15, 67–105; 17, 147, 149–150, 153]. На початку XIX ст., витинані кустодії на документах трапляються рідше, а в другій половині століття виходять із ужитку.

Інший різновид паперових прикрас — «силуети» виник у Франції в середині XVIII ст. і звідси швидко поширився по всій Європі [13, 16]. Назва пов'язана з особою французького міністра фінансів Е. де Силуета (1759), на якого намалювали тіньову карикатуру. Джерелом цього зображення була східно-азійська гра тіней, що набула популярності в Європі від XVIII ст. у міщанському середовищі. Любителі переважно виконували тушшю мініатюрні профільні портрети і фігурні композиції. Силуетним способом вирізували по контуру маленькими ножицями з тонкого чорного паперу. Цим займалися навіть

відомі художники і скульптори: Пітер Пауль Рубенс, Бертель Торвальдсен, Федір Толстой; в Україні — Ілля Рєпін та Георгій Нарбут [6, 12; 18]. Художньо-образна система «силуетів» будувалася на чисто графічних принципах: чіткість і ясність контурів, виразність ліній та узагальненість форм, витримана перспектива та пропорційні відношення. У них немає глибини, вони двовимірні, проте талановиті майстри вміли передати простір і розвиток дії. Влучно зауважив Ернст Голлербах: «Силует — формула і одночасно натяк, ледь вловима розповідь про щось, фраза почата і незакінчена» [18, 10]. Силует за своєю природою простий, чіткий і лаконічний, як лаконічна тінь найскладніших за формою предметів у сонячний день. І в цій простоті є своя прихована чарівність.

У середині ХІХ ст. в польських, словацьких й українських селах з'являються народні паперові прикраси, якими селяни оздоблювали житла. Закономірно виникає питання: чи існували якісь впливи писарських кустодій-витинанок, міщанських силуетних вирізок на генезис народних ажурних візерунків? Загалом простежується деяка подібність між канцелярськими і народними витинанками «зірочками», «сонечками», але вона ґрунтується не на механічному перенесенні мотивів та візерунків, а на художньо-образній основі, симетрії, що сформувалися незалежно. Близькими до силуетних прикрас міщан серед народних витинанок були «тіньові фігурки». Їх селяни також витинали ножицями по контуру, не вдаючись до складних сюжетних композицій. Поодинокі фігурки людей, тварин і птахів узагальнювались до символів та узгоджувались з орнаентами.

Народні паперові прикраси не були ні наслідуванням, ні прямим продовженням канцелярських «кустодій»: панських «силуетів». Мотиви узорів у селянських витинанок з паперу склалися під впливом народних видів декоративного мистецтва [6, 13].

Виникнення і розповсюдження хатніх витинанок у Литві, Словаччині, Польщі та Україні пов'язано з однаковими причинами: доступністю на селі кольорового паперу та покращенням

побутових умов житла. Очевидно ці показники були результатом істотних суспільних зрушень: відміни кріпацтва, розпуск цехових організацій, що давало більші шанси для виходу на ринки молодим талановитим майстрам. Разючі зміни торкнулися розбудови й облаштування помешкання, яке стало більшим, світлішим і чистішим. У ньому знайшли своє застосування настінні хрести, хатні ікони, релігійні картини, паперові витинанки і квіти, як ознака нового часу.

Найбільший розквіт польських витинанок припадає (за Й.Грабовським) на 1870–1890-ті рр. [2, 28], українських — на 1880–1910-ті рр. [6, 16]. Й.Грабовський не дає жодних аргументів на визначення найвищої хвилі їхнього розвитку, натомість відомі факти, що твори українських витинкарів експонувалися на виставках у Тернополі (1887), Львові (1894), Кракові (1902) та Стрию (1909). Наприкінці ХІХ та на поч. ХХ ст. формуються перші приватні і музейні колекції паперових прикрас [6, 15–17]. У 1902 р. Варшавовський сигналізує в часописі про занепад польських витинанок, однак вони ще дотривали до Першої світової війни [2, 28].

У 1920–1930-ті рр. настає період повільного згасання інтересу до виготовлення витинанок в Україні.

Лише у 1960–1980-ті рр. відроджується творчість витинання в Литві, Польщі, Словаччині, Україні. Виготовляють твори для виставок і сувенірів. В останні десятиріччя витинанням захоплюються професійні митці, дизайнери.

Отже, народні витинанки Центральної Європи мають спільний генезис й етапи, періоди розвитку. Вони спричинені різноманітними соціально-економічними, культурними чинниками та інспіровані тим шкіряним паперовим декором, який виник значно раніше від сільських ажурно-силуетних візерунків.

Дослідники литовської, польської, словацької витинанок не надавали належної уваги технікам виготовлення, характеризуючи їх зазвичай виразами «папір складений у декілька раз і витягтий ножицями», тому що не було інших способів чи інструментів для цього. Натомість українські витинанки виконували ножицями, ножем, штемпельками, навіть відци-

пували пальцями, і це давало ширші технологічні можливості, посилювало мову виразності.

Витинання з паперу ножицями — найпоширеніша техніка, що давала змогу майстрам досягти плавності ліній, вишуканості контурів і силуету, великої ажурності. Кінчиками ножиць вони витинали по краях “зубчики”, “горочки”, “вужики”, а широким розворотом боків робили розмашисті нарізи, вправно повертаючи і покручуючи в руках відповідно складний аркуш паперу. Найпоширенішою технікою у всіх європейських країнах, де тільки відомі витинанки, було видалення тла. Зображення залишалось площиною паперу, тобто відповідало обрисам силуетів. Саме таким чином виконували витинанки в Литві, Німеччині та Швейцарії. Спосіб виявлення декоративних мотивів через “простір” витятих елементів переважно застосовували у паперових фіранках (Португалія, Швеція). Відомі часті випадки поєднання першої і другої технік у витинанках Польщі, Словаччини та України.

Іноді водночас із ножицями використовували ніж, особливо для вирізування великих паперових витинанок (Польща, Україна). Вибивання на фіранках і зірочках отворів-кружалаць металевим пробійником використовували лише на Західному Поділлі та Прикарпатті [6, 22].

Виготовлення різноколірних паперових прикрас технікою наліплювання з частинок у Польщі (Ловіч), складанням з окремих елементів в Україні (Стриганці, Петриківка) зближувало твори з місцевими настінними розписами.

У Польщі, Україні, Швеції відомі витинанки із поєднанням рельєфного декору, який має вигляд загнутих кутів, накладних кружалаць, квітів з кольорового паперу тощо [2, 108; 6, 32; 19, 73].

В Україні витинання, вирізування, штемпелювання, аплікація поєднуються з проколюванням, розписом; упроваджено техніку підципування шматочків паперу пальцями (1976, Л.Безпальча).

Порівняльна типологія українських і європейських витинанок ґрунтується на двох принципах: а) технологічному;

б) функціональному. Ажурні й силуетні паперові прикраси поділяємо на одинарні, багаточастинні, комбіновані. Одинарні — виконані з одного аркуша паперу, зустрічаються у всіх названих країнах, де практикують витинання. Такі витинанки одноколірні, відзначаються узагальненням орнаментальних мотивів, значною декоративністю форм. Більшість з них (ажурних, силуетних) має рапортну будову, отриману завдяки симетрії та ритму. До одинарних належать і витяті з паперу “фігурки” людей, тварин і птахів. При їх виготовленні не застосовували ні симетрії, ні рапорту, а витинали по контуру, надаючи зображенню силуетного характеру.

Багаточастинні витинанки завжди складні та поліхромні, їх виготовляли із кількох аркушів різнокольорового паперу. За способом виконання розрізняють накладні й складені. В основі першої завжди лежала одинарна, яка формувала її симетрію, ритм, ажурність тощо. Найпоширеніший зразок накладної витинанки — “сонечко”: на розеткову одинарну накладали центрично близькі за формою, але щораз менші барвисті кружальця, зірочки (Д.Припхан. Сонечко. Ів.-Франк., с. Угринів, 1904 р., МЕХП; аналогічні накладні зірочки із Бжезінська, Жмудзі, Опочина, Равська були поширені в Польщі [2, 63, 115, tabl. 39, 47]).

Складені витинанки — твори значних розмірів, орнаменти й зображення яких гармонійно поєднані з окремими елементами в єдине ціле. На Прикарпатті й Поділлі в другій пол. ХІХ ст. з маленьких витинанок укладали на стінах стрічки. Так само на Подніпров’ї (с. Петриківка) майстри спочатку витинали “тілочки”, “квіти”, “листочки”, “пташки”, “фігурки”, а тоді розташовували їх на площині стіни або картону у вигляді мальовничих “букетів”, “вазонів”, “килимків”. Аналогічно працювали польські майстри ловіцького осередку, створюючи барвисті “виклянки” [3, 58-71].

Комбіновані твори — мало чисельна група прикрас, що містить крім власне витинанок розписи та роблені паперові квіти. Зустрічаються у вигляді фіранок тільки в Україні (Закарпаття, Західне Поділля) [6, 69, 75, 77].

Типологія витинанок, що відповідає характеру та місця їхнього застосування, налічує п'ять груп: хатні прикраси, трафарети, декор ритуальних предметів, привітальні листівки, витинанки-іграшки. Паперовий декор житла — найбільша галузь серед ажурних і силуетних візерунків, найширше представлення в багатьох європейських країнах. Вона складається з таких типологічних підгруп і типів: настінні прикраси (зірочки-хрестики, стрічки, букети-дерева, фігури, шпалери, панно); оздоба рам образів (зірочки-хрестики, стрічки, рамочки, рушнички); прикраси сволюка (зірочки-хрестики); фіранки для вікон, поличок, шафок.

В Україні й Польщі для нанесення візерунків на стіну хати та дерев'яні предмети іноді використовували трафарети, вирізані ножем або ножицями. Тут також відомий декор ритуальних предметів — це витинанки, які наліплювали на шопки та зірки колядників.

У Швеції та Литві були поширені привітальні листівки із ажурними і силуетними візерунками. Витинанки-іграшки у вигляді силуетних фігурок зустрічаються лише в Україні.

Отже, типологія литовських, польських, словацьких та українських витинанок вказує на особливості їхнього застосування. Передовсім — це хатні прикраси, які поряд із “павуками”, “дідухом”, “голубами” та паперовими квітами творили традиційну систему язичницьких оберегів житла. Витинанки розміщували на найважливіших частинах інтер'єру: вікна, покутня стіна, образи, сволок тощо. Опосередковане застосування витинанок засвідчують обрядові предмети (колядницька зірка, “королівські корони”, шопки та ін.), трафарет для нанесення орнаментів, витинанки-іграшки для виконання фігурок.

Важливу мистецько-освітню роль орнаментальні витинанки відігравали для демонстрації учням ритму, симетрії, контрасту та інших композиційних закономірностей [13]. Експонування творів витинання на виставках не тільки ставило їх в один ряд з іншими видами декоративного мистецтва, а й сприяло поширенню народної орнаментальної традиції.

Більшість творів витинання у різних країнах створена на

основі стійких структур та закономірностей симетрії: дзеркальної, центральньо-обертової, стрічкової трансляційної та сітчатої. Найпоширеніша симетрична структура, що при складанні паперу на дві рівні частини давала дзеркальне відтворення декоративного мотиву: “дерево” подільське, “слупочок” покутський; “джевко” підваршавське та курпівське (Польща). Аналогічну симетричну будову мають багатофігурні силуетні витинанки Швейцарії, наприклад, “Вихід худоби на полонину”, 1856 р. [20, 56]; образкові витинання з Саксонії (Німеччина) середина XIX століття [19, 216, 222]. Центральньо-обертова симетрія дає змогу виконувати різноманітні квадратні, ромбічні та круглі твори із рапортом 4-го, 8-го і 16-го порядку. Ця структура симетрії була поширена серед витинанок всіх наших сусідів завдяки простоті складання паперу та ефектному віддзеркалюванню витятого мотиву по всій його площині. Словацький етнограф Адам Пранда описує такі округлі білі (рідше червоні, жовті) дуже легкі та ажурні витинанки із теренів Спиш, Орава, Гемер. Вони графічні своїми тонкими лініями, з переважаючими мотивами зірок [4].

У Польщі ажурні прикраси центральньо-обертової симетрії виготовляють у багатьох осередках, називають «гвязди», «цацко», «цирки» [21, 101]. Подібні одинарні витинанки «кружальця», «квіти», «хрестики», зірки були дуже популярні в Україні [6, 32-34].

Група стрічкових творів, що відзначається протяжністю в довжину, ґрунтується спрямованою трансляцією декоративних мотивів. Так, стрічка паперу, складена в кілька разів по вертикальних осях симетрії, давала при витинанні ритмічний ряд фігур, пов’язаних дзеркального симетрією. Залежно від варіантів мотиву їх могло бути чотири, вісім і більше: «лялька», «баби», «козаки», «хоровод» тощо. Часом у стрічкових паперових прикрасах симетрично поєднувалися кілька «птахів» (переважно півнів), а також рослинні мотиви — «квіти», «стебла», «листочки». Стрічкова структура витинанок поширена в Литві, Словаччині, Польщі та Україні. Варіант двобічної стрічки характерний для українських паперових прикрас, але рідко

зустрічається серед польських («бинди» радзінські) [6, 34; 2, tabl. 67].

Паперові фіранки виникли, очевидно, як ускладнення стрічкових одинарних витинанок. Їхні великі розміри давали широке поле для орнаментування. Майстри використовували при виготовленні фіранок комбіновані техніки. Витяті й вирізані орнаменти найчастіше подавали сітчастою структурою, тобто елементи узорів вписували в строгу прямокутну або діагональну сітку. Інколи застосовували косий рапорт із ритмічним зміщенням мотиву. Зразком сітчастої структури є фіранка для годинника, Голландія, поч. ХХ століття [19, 273].

Для визначення мистецьких відмін між українськими витинанками та творами сусідніх етносів важливо висвітлити характер орнаментальних мотивів та їхнє символічне значення в порівняльному аспекті.

Мотиви, які зустрічалися в українських ажурно-силуетних паперових прикрасах кін. ХІХ–ХХ ст., умовно віднесено до п'яти груп: геометричні елементи та геометризовані фігури, абстрактні витинання довільної конфігурації (1); рослинні форми (2); тварини і птахи (3); постаті людей (4); хрести, церкви тощо (5) [6, 35].

В Польщі і в Україні єврейські витинанки мають релігійний характер. Ними прикрашували божниці та вікна помешкань на Зелені свята. Виготовляли розеткові і прямокутні, а також «мізрах» (таблиці аплікаційних орнаментів із біблійними сценами, що розміщували на східній стіні божниці) [23, 45]. Орнаментальні мотиви, рослинні та фантастичні, семисвічник, леви, олені, орли і риби тощо [23, 46].

У різних етнічних витинанках декоративні мотиви представлені неоднаковою мірою. Наприклад, польські твори витинання мають аналогічні мотиви з українськими за винятком останньої групи (церкви, хрести); у литовських переважають рослинні форми, менше геометричних, тварин, пташок, немає зображення людей та будівель; німецькі та швейцарські навпаки — характерні іконографічними сценами з фігурами людей, тварин, символами природи та архітектури; словацькі

витинанки відзначаються зірковидними геометричними мотивами, рідше рослинні на фіранках. «Білоруські» та «російські» традиційні паперові прикраси переважно поширені на українських етнічних землях (Берестейщина, Білгородщина) [22], а тому їх потрібно віднести до української мистецької спадщини.

Очевидно, витинанки в системі хатніх прикрас мали апотропейне значення. Кожний знак, а саме так треба розуміти узагальнені мотиви паперового декору, відповідав прагматичному захисту житла, людей, тварин, усього життєдайного середовища. Не випадково значна частина геометричних знаків пов'язана з солярною символікою. «Дерево життя», «птахи», «коні», узагальнені жіночі постаті — успадковані з язичницької міфології слов'ян — стали магічними символами. Народ здавна вірив у їхню здатність відвертати лихо, приносити добро.

Роблені квіти. Виникнення паперового декору в українських хатах можна відносити до першої половини ХІХ століття. Григорій Квітка-Основ'яненко, відомий своєю етнографічною ретельністю, пише про цю моду в двох оповіданнях у 1830-х роках. У великодню суботу «...мати застановила дівчат-дочок свічечку засвітити та перед образами приліпити; голуби, що нарobili за піст з шпалерів, попричіпляти до стелі» [24, 237]. В іншому творі: «Жив на Гончарівці хазяїн заможний (...). Усі образи позаквітчувані були всякими квітами: коли улітечку, то справжніми, а на зимку, то робленими з шпалер; а перед образами висіли на шовковинках голуби, зроблені теж зі шпалерів, та що то за прескусно були зроблені» [25, 311]. Ще одне свідчення в тому ж оповіданні «Щира любов»: «Як же таки Галочці, будучи хазяйці та не турбуватися! Роботу свою заховала, кажучи: — Вже тепер ні к чому починати квітки вишивати, вже суботонька. Я лучче наробилю квітів з шпалер та заквітчаю святії образи, он і голуби вже старенькі, треба новеньких наробити...» [25, 319].

У наших сусідів традиція паперового декору житла виникла дещо пізніше або невідома цілком. Від поч. ХХ ст. польські селяни (курпівського, ловецького та келецького осередків)

робленими квітами обрамляли образи святих, оздоблювали домашній вівтарик [26, 167-169]. Найчастіше квіти з тканини, пір'я, фольги і паперу, намистинок і бісеру виготовляли для весільних обрядів (поляки, ромуни, словаки, угорці, українці). З маленьких квітів і листочків формували віночки, букети, прикріплювали їх на грудях, до капелюхів, оздоблювали різки короваїв тощо.

Техніка виготовлення залежала від матеріалів і досвіду місцевих майстринь: накладали кольоровий папір у декілька шарів (аналогічно як у витинанці), гофрували, скручували, вигинали папір від центру, надаючи пелюсткам і листкам пластичнішої форми.

Стилістично квіти виготовляли двох відмін: одні дуже подібні на природні, інші навпаки — «фантазійні» та «абстрактні».

Квіти розміщувалися на гілці в три, рідше п'ять рядів, букети створювали з однакових або квітів різного виду, розмірів та кольорів. Найчастіше виготовляли троянди з пуп'янками.

Народна традиція роблених квітів в Україні і Польщі довтривала до 1960-х років. Маючи в основі спільний об'єкт наслідування природні квіти, вироби навіть етнічно віддалених майстрів мали більше однакових мистецьких ідей, прийомів і засобів, ніж в інших видах декоративної творчості.

1. *Danilauskas A.* Lieturiu liaudies papieriaus karpinia XIX - XX a.— Lieturus TSR Mokslu Akademijos darbai.— A serija.— 1979.— T.4; 1980.— T.2.
2. *Grabowski J.* Wycinanka ludowa.— Warszawa, 1955.
3. *Blachowski A.* Polska wycinanka ludowa.— Torun, 1986.
4. *Pranda A.* Slovenské vystrihovacky // Umenie a remesla.— 1958.— № 3.
5. *Гургула І.* Витинанки // Нова хата.— 1929.— № 10.
6. *Станкевич М.С.* Українські витинанки.— Київ, 1986.
7. *Де Моран А.* История декоративно-прикладного искусства.— Москва, 1982.
8. *Frankowski E.* Wycinanki i ich przeobrazenia.— Lwow, 1924.
9. *Виноградова Е.* Современное прикладное искусство Китая.— Москва, 1959.
10. *Johnson P.* Greeting with paper.— Washington, 1958.
11. *Spamer A.* Die Deutsche Velkskunde.— Leipzig, 1935.— T.2.
12. *Löbel E.* Kunst selbst gestaltet.— Leipzig etc., 1964.
13. *Работи по вирізюванню из бумаги и склеиванию по проф. Ф.Чижіку // Искусство и жизнь.— 1915.— №1.*
14. *Moseley S., Johnson P., Koenig H.* Grafts design.— Belmont, 1964.

15. *Seweryn T.* Polski wycinanki paperowe XVII – XVIII wieku // PSzl.— 1955.— №2.
16. *Гусакова М.А.* Аппликация.— Москва, 1977.
17. Каталог колекції документів Київської археологічної комісії 1369 – 1899.— Київ, 1971.
18. *Голлербах Э.* Силуэты Нарбуга.— Ленинград, 1926.
19. *Grabowski J.* Sztuka ludowa w Europie.— Warszawa, 1978.
20. *Grabowski J.* Sztuka ludowa.— Warszawa, 1977.
21. *Гануцкая О.А.* Народное искусство Польши.— Москва, 1970.
22. *Кропотова К.* Бумага и фантазия // Курская правда.— 1979.— 22 июля.
23. *Goldstein M., Dzedner K.* Kultura I sztuka ludu zydowskiego na ziemiach Polskich.— Lwow, 1935.
24. *Квітка-Оснoв'яненко Г.Р.* От тобі скарб // Твори.— Т.2 — Київ, 1956.
25. *Квітка-Оснoв'яненко Г.Р.* Щира любов // Твори.— Т.2.— Київ, 1956.
26. *Kunczynska-Iracka A.* Ludowe kwiaty sztuczne // PSzl.— 1965.— № 3.

Mykailo Stankevych

H. A. Dr., Prof., The Institute of Art of PNU

Papercuts and artificial flowers: comparative aspect

The Ukrainian papercuts differ from products of the Polish, Slovak and German masters by feature of their functioning, variety of art execution. Artificial flowers made with тканин, a foil, feathers and a paper for an ornament of a room, wedding clothes and so forth.